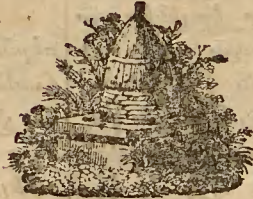

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՅԵԼՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲՈՆԻՍՏԵԼՆ

Բաժանորդացիս ստորագրութիւնը ընդունողո՞ւ է
Թիֆլիսի մէջ Հրատարակչի Տօմ, և գրաւա-
ծաւ «Արարն» [Երբի] Հիմնադէտնցի գրատարն
մէջ. իսկ ուրիշ հաղարչներս՝ «Արար-Ելի» Հի-
մնադրոջոց Տօմ :

Ի բոգիքը շաբաթը մէջ տնօրէն հիմնադրոջո-
ւն շաբաթը օր, և արտեհան գինի է վեց հա-
նէն մէ Թիֆլիսէն և մէ ուղարկելով ու-
րիշ հաղարչները :

ԱՌԱՋԻՆ

Ո՛ր սր ուղեկաց վաճառականութեան կամ ուրիշ գործի վերաբե-
րեալ յայտարարութիւն տպել լրագրին մէջ, ամէն 4 տառի հա-
մար կը վճարէ 1 կոպէկ արծաթ :

ՏԱՐԻ

ՀԱՄԱՐ 21

ՄԵՅԻՍԻ 24

1858 ՄԱՐԻ

ՆԵՐՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան տարեգրութիւն :

Չերնոմորցի քաղաքին Բառ ԲԱՐՁՐԱՅՈՅՆ
բարեհաճութեան ԹԻԳՐԱՌ ԿԱՅՍԵՐՆ մեր զօ-
րը անցած ապրիլի 20 ին կրկին բռնեցին Սուխուի կամ
Յեմեսայ ծովածոցն, որոյ ամբողջ մինչ ՚ի անցեալ պա-
տերապէն դանդաղէր «Կախրոտիսին» : Օրըր նուէն յա-
մարը հասնելով առանց ինչ դիմադրութեան ՚ի կողմա-
նէ բնակչաց, Հրամանատարն Կովկասեան Վճի աջ Թիւի
գորաց Վիկտորալ Լեյտենանտ Ֆիլիպպովն անյապաղ լը-
տեսեց շրջակայ տեղերն և ձեռն տուաւ շինելու ամրոց,
որ կօշկեցաւ Կոնստանտինապոլիս, ըստ անուան յառաջ-
մէ եղեալ այն տեղին մօտ աշտարակին (բրջին) : Մինչ
՚ի վերջին կռիւն այս տեղին ճանապարհ էր շինած սա-
րերի քամակի միջոցն դէպ ՚ի Բաղդադի հովան նոյնպէս
Կոստանտինոպոլիս անուամբ :

Թիֆլիս. Լ. յս ամսոյ 8 ին վախճանեցաւ քաղա-
քացի Լ. զա Լեւաիքն Փիրոյեանց, այր բարեպաշտ. և
երկիւղած յԼ. ստուծոյ, ահաղ բաւական հարստութեան :
Սա երկար ժամանակ դալելի աշխատութեամբ և հա-
ւատարմութեամբ արար երեսփոխանութիւն սուրբ «Նշա-
նի եկեղեցւոյն Թիֆլիզու» : Մի քանի ամիս հիւանդա-
ցած լինելով ոտնացաւութեամբ և զգալով իւր վերջին
ժամն որպէս ճշմարիտ քրիստոնէայ խոտովանեցաւ քա-
հանային և հարրդեցաւ կենարար Մարմոյ և Լ. բնան
Որդւոյն Լ. ստուծոյ, և ապա արար օրինաւոր դատաստա-
նական վաւերականութեամբ անդարձաղիւր (կտակ), որով
յետ ապալ բաւական բաժին յիւր կայիցն կոծն և այլ
մտաւոր և հեռաւոր ազգակիցացն ետ և Թիֆլիզու
Ներսիսեան Հոգեւոր Վարդին մեծ կալուածք երեքիար-

դեան քանի հաստ կրպակներով, որք յիշեալ Վարդի
հարաւային և արեւմտական կողմն են հասիլթաղ տա-
ցեալ տեղումն, և բերին բաւական մեծ արդիւնք : Լ. յս
երեւելի ազգային քննադարձութեան կտակն և լուսահալ-
ւոյ կէնաց և Թաղման մանրամասն հանգամանքն և ա-
սացեալ քարոզաճառն լրագրին մեր պարար կը համարի
հրատարակել իւր հետեւեալ համարումն :

— Լ. յս քանի օրերս մին աղետալի ճախորդութիւն
պատահեցաւ. մէկ տառն երկու տարեկան տղայ բերդի
քարակի վերայ դառան հետ խաղալու ժամանակն ներքե-
րեկաւ. Բեդլէհիմ եկեղեցւոյ հայաթը և մի քանի տեղը
և դուխը սպասիկ ջարդեց, բժշկաց և վերաբուժաց հը-
նաբքը զուր անցկացան, և մանուկն երկար չբաշեց մեռաւ :
մեծ կսկիծ և սուգ քալով իւր խեղճ ծնողացն :

ԱՆՆՈՒՄՆ ԿԱՅԻՑ

1, Ստաւրոպոլու Վաւառական Կառավարութիւնն այս
տարի յունիսի 9 ին առաւօտու 11 ժամին պէտք է հը-
րապարակաւ ծախի Ստաւրոպոլեցի անբաժան եղբայր
Նիկողայի և Նիգորի Միխայիլայի և նոցա մեռած եղբայր
Նիքրամիդի որդւոյ Ստաւրոպոլումն կլած երկու ձեռք
անշարժ կայքն, որոյ մի ձեռքն 1 մասին 1 Թաղումն
21 նամերի տակն է, և միւս ձեռքն 2 մասին 2 Թա-
ղուն 97 նամերի տակ նոյն Ստաւրոպոլ քաղաքի մէջ,
որք են աներ, դուքան, խոհարան, կառատուն, բողա-
նիս, ջրհոր, այլի. և գին են արած ջուկ ջուկ մինը 1610
ման. և միւսն 535 մանէթ :

2, Երեւանու Վահանգական Կառավարութիւնն այս
մայիսի 30 ին պէտք է արդով ծախի Երեւանցի Սա-
շաթի—Լիւ—Մաշաթի—Խալֆա—Վուլ—օղլա տունն
ու այգին և շարժական կայքն, որք գին են արած 30

մանէթ, և են Երեւանու Թափաբաշու Թաղումն:

ՏՕՐԳԵՐ ՈՒ ՊՕՒՐԵՒՆԵՐ

Ու Թերութեան հանգի ճանապարհաց հաղորդակցութեան Կառավարութիւնն ցանկացողաց պողրադով է տալիս ստորաւորներն մուշեղներէն, նոցա հազուադէպ բաների, և այլ հաճաթներէ, նիւթեղնաց և այլ ծանր իրաց տալիք այս () կրուդի զինուորական մշակաց խմբերն և բաժանմունքն և ամենայն Կալիստեան աշխարհի այս և այն կողմերն, ուր որ հարկաւոր կը լինի: Տօրգերը կը լինին այս տարին յունիսի քսան և չորսին 12 Ժամին առաւօտն թիւֆլիզէ մէջ յիշեալ Կառավարութեան Պրիտուտովումն: Եւս պողրատի մի բոտ միոջէ պայմաններն կարելի է ամէն օր տեսնել ու խմանալ յիշեալ կառավարութեան մէջ առաւօտու 9 Ժամէն սկսած մինչ 'ի կէս առոր 2 Ժամն:

Մոսկուտ Բարիկէ 24 երորդ օրն անմոռանալի կ'ընայ Լադարեանց Ղեմարանի ուսուցչաց և ուսանողաց սրտումը: Եւս օրը արժանացան նորա ընդունել առաջին անգամ ուրախութեամբ զնոր Հոգաբարձուն իւրեանց (որ եկած էր 'ի քաղաքս ամսոյս 23 ին), զիշխանապետն Խաչատուր Յովակիմեան Լադարեանց՝ որ Կայսերական հրամանաւ անցեալ մարտի 20 ին այս նոր պաշտօնի մէջ հաստատուեցաւ, և վասն իւր փութաճան ծառայութեան և վասն առանձին ջերմեանդութեան յօգուտ նախայիշեալ Ղեմարանին ամբարձաւ յատուճան Երբին Խորհրդականի (1 айного Советника): Եւ բոլոր վարժապետաց հետ տեսնուելուց յետոյ ուսումնարանի մեծ դահլիճի մէջ, և զինի յայտնելոյ նոցա զիւր շնորհակալութիւնը վասն ջանասեր աշխատութեան իւրաքանչիւրոյն յօգուտ ազգային լուսաւորութեան՝ դնաց նոցա հետ 'ի միասին Ղեմարանի միւս ընդարձակագոյն դահլիճը՝ ուր աշակերտքն հաւաքուած էին: Եւ զինի խրատութեան խօսքերով քաջաբերելոյ զնոսա 'ի սէր ուսման՝ Լադարեան սրբեզոյց մէկն՝ աշակերտ վեցերորդ դաստանն Ստեփան Ստեփանեանց ընթերցաւ զհետեւեալ հայերէն ճառը, զոր ինքն էր գրած:

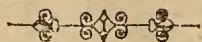
Չէրդ Գերազանցութիւն

Սէհաղն Տէր

« Թող տուք մեզ գումարելոցս աստէն՝ երախտն կալ որդեգրաց և համօրէն աշակերտելոցս գասու՝ դուզնաքիւքս բանիւք զմեծն զայն յայտ առնել զուարճութիւն սրտի՝ զոր զգամքս իւրաքանչիւր 'ի սրտի ընդ գերագոյն պատիւն և Բարիճանն պարգևեալ Տեառնդ մերում՝ յամենադարմաճ ԿԵՅՍԵՐԻՆ հանդերձ նորովի բաղմահոգ պաշտամամբ:

« Եւ թէ այլոց յովազուսից՝ Բղղայնց փառաց տենչողոց՝ ուրախութիւն է այդ, առաւել ուրեմն և առաւել յոյժ խնամելոցս 'ի Ձեր հոգեւոր զաւակաց՝ եւ

զիցի ուրախութիւն, և համարեացի փառք մեծ. քանի « Պարծանք սրբուց՝ Հարք իւրեանց, ասէ խնամանքս ցեալն Եւստուծոյ՝ Սողոմոն: »

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ
ԴԱՍԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մարդու միտքը կը նմանի պարարտ երկրի, երբ սերմն ցանեն, պէտք է հողս ունենան նրա մեծամարտ համար քիւր ժամանակին ջրել, որ չը չարանայ, ջրելը չարաւոր լինի, որ արմատը չիթի և չանպիտանանայ, աւելորդ ճիւղերը հաւել, որ զուարթ մեծանայ, իւր ժամանակին աղածել, որ աւելի պարարտ բուսնի, անպիտան խոտերը քաղել, որ մատղաշ բուսին չխեղդեն և ձմեռը մօտանալուն հողս անել, որ ցրտաւար չլինի: Եւ թէ նիւթակն տունկերի համար այսչափ հողս հարկաւոր է անել, հոգա սիրան աւելի հողս, աշխատանք և զգուշութիւն կը պահանջէ բանական տունկը: Երեւային սիրտը է երկրի գեռ չվարած, և ինչ կը ցանես, այն կը բուսնի, ուրեմն մեծ զգուշութիւն է հարկաւոր սերմանելոյ ժամանակը պէտք է աշխատել բարի սերմը սերմանել, Եստուծոյ երկիւղը, Եստուծոյ ճանաչելը, առաքինութեան օրինակներ, զգուշութիւն ունենալ ամենայն վատ գործողութեանց վերայ, զոր օրինակ ամենեւեղ խօսելու, արեւոյնութեան, շատակերութեան, պարապ մանկալու և այն ամենայն բաների վերայ, որք աղային միտքը դէպ 'ի վատ կը փոխեն:

Ճանողք պիտի գիտենան, որ տղայն ունի միտք, բանականութիւն և յիշողականութիւն: Միտքն է մարդոյ գլխաւոր գերազանցութիւնը, նրա թանկագին գանձը, որով բարձր է դասվում քան միւս արարածները: Միտքը կարող է աճիլ և զօրանալ մեր աշխատութեան համեմատ: Ինչպէս մարմինը, այնպէս էլ միտքը պահանջում է իւր կերակուրը, որք են զօրութիւն և արթնութիւն: Կործնիք չկայ, որ մարդու հոգեկան շնորհք բաց անելը, պէտք է սկսանիլ հենց մանկութեան արշալուսի ժամանակից, այսինքն ծնած օրից: Բայց հարկաւոր է, որ այն առաջին ժամանակումը որքան կարելի է թեթեւ լինի, և փոքր փոքր բարձրանայ: Մաքին օրինաւոր կատարելագործելու համար չէ պէտք վաղ սկսանիլ, այլ երբ մարմինը կըստանայ իւր զլեւար ուժը: Եւս հասած պտուղը, շուտ կը փթի: Եստեքը աշխատում են, որ երեխանցը ինչքան կարելի է շուտով մարդ ըլինեն, մաիկ չտալով նրա հատակին, անժամանակ ծանրացնում են նրանց դլխը: Հաղարարոր անշահ բաներով, և լեւում են ինչպէս մոշահաւ (Թութիլուշ) որ իրանց անվարձը տեսլով, ամենեւին չեն հասկանում, և ծնողք ուրախանալով այսօրինակ յաջողութեան վրայ, Թութիլուշ են նրանց առանց հոգացողութեան այն հասակի մէջ, երբ նրանց շատ հարկաւոր է հոգացողութիւն անելն: Բնականաւ աշխատութեամբ աւարայտում են բնական զօրութիւնը և հոգեւոր ձկրքը, նրանք լինում են բոլորովին անշնորհք երեւելի գործքերի և աշխատանքի մէջ:

Երեւոյնց դատաւարականները և մեծացողները առաջին կտորներ պէտք է լինի այն, որ ամենից առաջ վերահասու լինին երեւոյնց ընդունակութեանը, և նրա կարողութեան և շնորհքին համեմատ չափուձն անել նրա մառնի ջանքը և աշխատութիւնը: Այս քի ծնվի աշխարհքիս վրայ, որ մէկ բանի շնորհք էլ չստանայ, բայց հարկաւոր է կարողութեանը մտիկ տալ: Խմանալով մտքի ընդունակութիւնները, հարկաւոր է հնարք բանեցնել բացանելոյ և առաջնորդելոյ դէպք ի բարի և առաքինի նպատակը: որան հասնելու ուրիշ կերպ չէ կարելի, միայն կամանց կամանց:

Մտքի առաջնորդը բանականութիւնն է, առանց նրան մանկութիւնը հեշտութեամբ կարէ մտրելի և հանդիպել անթիւ փորձանայ: Բանականութիւնն հարկաւոր է, որ մեզ համար միշտ առաջնորդ լինի, նրան պէտք է մօր կամենի հետ ծծել, հարկաւոր է միայն մանկութեան ժամանակը փոխանակ կրթելու այն ուսմունքով որ նրա միտքը չէ հասնում, լաւ կլինի որ կրթեն աւելի լաւ լաւ օրինակներով և նիւթերով:

Արժեքն յիշողականութեան տալիս է մտքին առնապատուական հարստութիւն, միայն հարկաւոր է դիտենալ թէ ինչպէս պէտք է զուարթացնել նրան, շուտ շուտ մշակելը կը խլացնէ, աւելի սաստիկն էլ կը խափանէ: Փոխիտական միտք, անհիմն բանականութիւնն սովորաբար կը լինի նրանց մօտ, որք խաբուելով յիշողականութեան յաշտականութեամբ, չափից դուրս ծանրացնում են անյարմար նիւթերով: Ամենից առաջ հարկաւոր է աշխատել, որ յիշողականութիւնն սկզբից բարձրանայ փոքր փոքր, և յետոյ հաւաքուած նիւթերը գցէ բանականութեան խորհրդի տակը:

Երջանիկ է նա, ով ունի լաւ հասկացող դատաւարակ, նրա յիշողականութեան սահմանը կընդարձակուի, հոգին կը բարձրանայ կատարելութեան բարձր աստիճանի մէջ, միտքը կը լինի կատարեալ և սիրտն կը գտնէ իւր համար անյշ կերակուր: Այլ անդողներ և դատաւարակներ՝ մտածեցէք թէ երեխանց առաջին անգամ ստացած սնունդը, առաջին իմացականութիւնը և առաջին դասը ի՞նչ ներգործութիւն ունին նրանց մտքի, սրտի, վարքի, բնութեան, բարոյաւորութեան և ապագադուութեան վրայ, և կըտեսնէք, որ չկայ ոչինչ այնպէս իմաստակար բան, որ երեխայքը առանց ընտրելու, ջոկելու կարգան ամէն ձեռք բնկած գիրքը, և առանց զգուշութեան խօսիլ նրանց մօտ այն բաները, որք նրա միտքը դէպի վատը կը քաշեն, և այսպիսի անդուշտութեանից քանի՞ շնորհք է կորել, և քանի՞ սիրտ է ապականուել:

Ծ. Թէ որչափ պէտք է վաղ ոչնէլ արդար իրենախնդ:

Խելքը և բարի ծնողքը, որք ցանկանում են իրանց դասակարգ լաւ սննդովելուն, պիտի սկսանեն երեխանց կենաց հետ, այսինքն ծնվելու օրից, որ լաւ սնունդի լաւ կրթութեան մէջ մեծանալով, մինչև իրանց կեանքի վերջն օրը լինին բարեկիրթ և երջանիկ:

Կարելի է՝ որ շատ ծնողք այս բանիս չհաստատեն և սսեն թէ ծուռը կարծիք է, ըստ որում դեռ երեխայ է, նոր է ծնած, լեզու չունի, միտք չունի, ի՞նչ գիտէ: դեռ առաջ պիտի լեզուն բացուի, խելքի գայ, որ լաւ

ու վատը ճանաչի մարդու կարգ մտնի, այն ժամանակն է հարկաւոր կրթութիւն տալը, այս կարծիքն է ծուռ, և ոչ առաջինը: և պատճառը ծնողաց սէքն է, աւելի մօրը, որ բացի երեխայի հանգստութենէն ուրիշ բան չեն մտածել:

Այսպիսի ծուռը կարծիքները վարատելու համար, թող ծնողքը գործով փորձեն և վերահասու լինին երեխանց զգացողութեանը, թէ նոր ծնած օրերումը ինչ զգացմունքներ ունին:

Այն երեխայ իւր մօրը ճանաչելուն պէս, մօրը երեխին մտիկ տալով ժպտիլ սկսելուն պէս, ցոյց է տալիս ուրախութեան և տրամուլեան զգալու նշանները, երբ որ տղայի ժպտած ժամանակը մայրն էլ ժպտի, տղայն իրան վարձատրած կը համարէ: Իսկ թէ մայրը խոժոռ դէմքով մտիկ տայ՝ երեխայն տրամուլեան նշան ցոյց կը տայ: Կոռն անելով և լացելով: ուրեմն եթէ երեխայն այդ զգացմունքներն ունի, հապա ժամանակ է որ մայրը սկսի սկզբնական դատաւարականութիւնը տալ, և մայրական քաղցր իշխանութիւնը բանեցնել: Բայց համարեալ թէ մեծ մասն ծնողաց անհոգ են լինում իրանց երեխանց կրթութեան վրայ, մինչև որ վեց կամ եօթը տարեկան չը դառնան: Այս միջոցին եթէ տղայքը հարուստի դասակ են, օրէ օր երես կըլինին, սրտի ամէն ուղածը, խելքի ամէն կարածը կանեն, և եթէ փոքր ինչ էլ զուարթ լինին և աշխոյժ, մէկ քանի խելքը խօսքեր կամ թէ ուշուցներ ասեն, նրանց անխելք ծնողքը չէ թէ մէնակ կը գրկեն, պաշ կանեն և կը գովեն, հապա իրանք էլ նոր նոր անկարգութեանց սերմեր կը ցանեն նրանց սրտի մէջ: Իսկ ունաց անխելք աղքատի տղերքն էլ, աւելի վատ, որովհետեւ երեսի վրայ ընկած, ներսն ու դուրսը հոդի մէջ, թոցի մէջ քաշ գալով, աներես, անահ և անգործ կը մեծանան, ու իրանց թշուառ ու խելճ ապրելու հիմքը տղայութեան ժամանակից կը դնեն: Ըստ ուրում նրանց ծնողքը իրանց անձն բոլորովին տուած ողորմութիւն հաւաքելու ուրիշը, որդիքն էլ նրանց հետ ման գալով տկար, անգտակ ու բորիկ այն են տեսնում: քայն սովորում, բայց կան այնպիսի անանկներ, որք ունենալով խելք, իրանք աղքատութեամբ ապրում են, սակայն իրանց դասակաց կրթութեան վրայ հոգս են քաշում, և որդիքը մեծանալով բարոյական կրթութեամբ և ուսմունքով, յառաջադէմ են դառնում: քան զհարուստ մարդկանց որդիքը, և մանկելով ունանք թաղաւորական ծառայութեան մէջ և ունանք վաճառականութիւն անելով մեծ հարստութեան տէր են դառնում, և նոցա աղքատ ծնողաց նեղ կեանքն այնուհետեւ հանգիստ և խաղաղ է անցնում:

Ծնողքը տեսնելով որդւոց անկարգ արարմունքը, ի՞նչ են ատում: դեռ երեխայ է, մատղաշ է, թող իւր կամքը կատարէ, իւր երեխայութիւնը անէ, բայց չեն մտածում՝ թէ վերջն ի՞նչ վատ հետևանքներ ունի, չեն մտածում՝ թէ երեխայն էլ կիրք ունի իրան պղտրիկութեանը համեմատ՝ որ հետը կըմեծանան օրէ օր: Այլ ծընող՝ դու ինքնդ բարակ միտք ածա, թէ ի՞նչպէս ես վարվում որդւոյդ հետ, լաւ խորհիւր թէ քո այդ օրինակ ընթացքովդ, որդիդ ի՞նչ պիտի դառնայ մեծ ժամանակին երբ կատարեալ հասակ ստանայ: ոչ այլ ինչ, եթէ մէ

անասուն մարդ, որ իւր տրածը չի հասկանայ, և ոչ ոք չի ամօթ չի քաշել, հարձեւել, թէ արած բանը կամ ասած խօսքը՝ շատ ուզել է և լաւ է, և ոչ թէ միայն անասուն կըլինի, որ ոչինչ բան չըհասկանայ, այլ և զազան, որ եթէ մէկն նրա խօսքին կամ արածին հակառակ երեւայ և իրատ ասայ, խիստ վերադարձ արձկն ագէս կըստի կարատել նրան և անպատուել, և պատճառն էլ այս է՝ որ երեխայն, ուշադր է տալիս, դուն ծիծաղում ես, և վերջը ուշադրեցնաւու է մեծանում, ու ամէնքը կտուն թէ հասած բերան ունի. ստախոս է տըղայր՝ դու երեխայութեանը սալով՝ բանի տեղ չես դրնում՝ ու ծիծաղում ես, երբ որ կը մեծանայ սաւա խօսելուց չի ամանել, և թէ մէկը աղայիդ իրատում է անկարողութեան համար, սկսում ես կռուել, ասելով թէ իմ տղայն լաւ տղայ է, բայց երբ որ կը մեծանայ անկարողութեամբ, ամենին էլ ատելի կը լինի, ուրեմն աղայիդ լաւն ու վատը ճանչնալուն պէս, ժամանակը մի՛ կորցրնիր, սկսի՛ր հասկանալ նրան իւր պարտքը, և ամէն բանից առաջ իւր ստեղծողը ճանաչեցրու. հետո՞ւ եկեղեցի տան, որ Մատուածպաշտութեան ջերմեւանդ լինի, որ նրա լաւ կըթուլեան հիմքը բարեպաշտութեան է, առանց բարեպաշտութեան ի՞նչ կըթուլ թիւն որ լինի խախտու է, ինչ աշխատանք որ լինի, անողում է։ Բարոյական ուսման սկզբունքները չէ պէտք թողնել մինչ ի ջափու հաս դաւնալը։ Երեխանց մարմնի գործարանները կաւուղ են, նրանք շուտով և հեշտութեամբ բան զգալա հասնելը կարին ստիկել։ Արանց մարի ժամանակը այն չէ՝ որ դատարութիւն անեն բառի կամ բանի վրայ, այլ ստիկել, վարժել և հարստացնել յիշողականութեանը։ Ի՞նչ հատակի մէջ բնութիւնը նշանակում է իրան պատկանել գործը։

ԿԵՆ 100 ԿԱՆ Դարունակեացի։

ՀԱՏՈՒՄԻՆԻ

Ի Բարձրագոյնութեանց Միտայէլի Պարտիանեանց։

Դարունակութիւն և վերջ։

Ո՛՛՛՛ է կերել երբորդ հացը։

Հասան մէկ մեծ մայրաքաղաք և վեր եկան իջեալ մասի։ Ին միջոցումը մեծ շիտթ կար քաղաքումը։ Դեւրացած իշխանը մեռել էր. նրա չորս որդիներանցից պէտք էր ժառանգը բնորդելին։ Իդ ոչինչ. բայց բանը էն էր, որ էս իշխանութե մէջ ուրիշ տալորութիւն կար. որդին որ ցոյց տար իրա հօրից ստացած մատանին, նա կըդաւանար ժառանգ։ Եւ թէպէտ հանդուցեալ իշխանը մատանին տուել էր կրտսեր որդուն, բայց նա անպաշտութեամբ լեղնորու ժամանակը ծովն էր գցել։ Բայց մեծ եղբայրները սկսել էին միմեկին նրա հետ և ամէնքը իրան ժառանգ էր համարում. իսկ ժառանգը չըգիտեալով՝ թէ ի՞նչ անի եղբայրի գրութեան մէջ, քուրմերի խորհրդով կամեաւ էր վիճակ գցել։ Վիճակի համար նըշանակած օրը մօտացած էր, և կրտսեր իշխանը ամենայն հնարքները բանալել էր մատանին գտնելու, և չէր

կարողացել։ Բայց հմուտ լեղնորդները ոչ միայն իրա հրատանքները, այլ և օտար տէրութիւններից եկած մօտել էին ծովն տակը. բայց ոմանք դարտակ ձեռքերով էին դուրս եկել, ոմանք իրանց դուրսն էլ հնարել էին թողել։ Երեւ թէ մեծ վարձատրութիւն էր խոստացած, վատեղին մտիկ չըսալով շատերը դալիս էին լեղնորդներ։

Երբ որ մեր ճամբորդները իմացան էս բանը՝ բարեկրա Յովհաննէսը յանձն առաւ դըղել ուղեկցին որ բաղդը փորձի։

— Դաւ հոմ ձկան պէս լեղ տալ դիտես, ասաց նրան. ինչե՞ համար չես կամեաւ լաւութիւն անել իշխանին։

— Եղ տալ ես լաւ դիտեմ, բայց ջրի տակ մըտնել լաւ հմուտ չեմ, թէ կամեաւ, լեղդ փորձի։

Յովհաննէսը գլուխը քորեց։

— Ինչե՞ չէ՝ կարելի է փորձել. բայց առաջ պէտք է լեղ ստիկել։

Արեւ տարեցրու ինձ, ընկեր, կարելի է ինձ էլ մէկ կըլին ընկնի։

Դիցաւորը ծիծաղեցաւ։

— Ի աւ է. բայց առաջ ես կըհնայեմ. տեսնեմ մատանին կըդաւանե՞, թէ չէ։ Եթէ գտնուելու չէ, դու ի՞նչ դուր կ'աշխատես, ես էլ ստիկեցնելու համար վարձ չեմ ստանալ։

Իս ասելով անցաւորը ածխով նկարեց սեղանի վրա շրջան և միջումը մէկ քանի խորուններ, և ձեռքին բըռնեց մէկ հաս դարի։ Պորը ժամանակ փնթփնթաց դաւաւ վրա անձանթ խօսքեր սրտառանդալ, աչքերը խփեց և գցեց դարին շրջանի վրա։ Հետոյ մտադրութեամբ մտիկ տուեց ընկած սեղան և ասաց՝

— Մատանին յատուկ կը դաւաւի. Տեսնում ես, նրան կուլ է սուել թրածուկը։ Միայն հարկաւոր է բռնել նրան։

— Կարծեմ որ դու էն էլ կըգիտես, թէ ո՞ր տեղ պէտք է գտնել եղ ձուկը, հարցրուց Յովհաննէսը ջանք դող ընկած։

— Զէ, եղ դեռ չըգիտեմ յատուկը։ Թէպէտ ձուկը օտաներ չունի, բայց էլ մէկ տեղումը նստած չի մնում։ Ե՛հ մէկ էլ կը գցեմ դարին, տեսնեմ ի՞նչ կ'աւի։

Դիցաւորը նոր շրջան քաշեց և մէկ էլ գցեց հատիկը աչքերը խփելով։

— Վաղը էս ժամանակին ձուկը կըհանդստանայ քաղաքից մէկ վերատ հեռու, ասաց նա մտադրութեամբ մտիկ տալով շրջանին։

— Ուրեմն էլ ինչե՞ ենք սպասում, ասաց Յովհաննէսը վեր կենալով։ Գնանք ծովն տակը։

— Գնալը հեշտ է, պատասխանեց Դիցաւորը, միայն թէ էս ձուկը չի բռնուել, և թէ մէկ գաղանի պայման չըկատարուի։

— Ի՞նչ պայման է, հարցրուց Յովհաննէսը անհամբերութեամբ։

— Գիտես ինչ կայ. պէտք է կարթը (չանկալը) գցել հնարի խոտակ ձեռքով, որն որ երբէք չի կեղատուել գողութեամբ, կամ գտնեմ մաքրուել է ճշմոյթի

զգ ջմամբ:

— Ի՞նչ կայ. միթէ դու իբրին գողացել ես, որ վտխոսում ես փորձել:

— Կարծեմ որ ոչինչ չեմ գողացել. բայց Մատուած գիտէ, Կարելի է իմ ձեռքս դիպել է ծածուկ գողի ձեռքին, պատասխանեց Միգաւորը խորը մտիկ տալով Յովհաննէսի աչքերին:

Յովհաննէսը մաքումը անիծում էր անցաւորին հասկանալով, թէ ումն է խփում էս խօսքովը:

— Չէ որ ամէն գողանի պայմանի դէմ, ուրիշ աղօթք կայ, ասաց նա: Կարելի է էս աղօթքը գտնել:

— Ինչե՞ք, պատասխանեց Միգաւորը ծիծաղելով: Հարկաւոր է միայն գտնել էնպիսի գող, որն որ առանց ստիպելից իրա յօժար կամքովը ասի իրա գողութիւնը, և պէտք է նրան ձեռնն մաթրախներով բոլոր ժամանակը, քանի որ կարծր ջրումը կըլինի: Ուրեմն ինքդ մտածիր, ո՞վ յանձն կ'առնի իրան գող ասել բոլոր քաղմութեան առաջը, և մէջքը դէմ տալ մաթրախներին:

— Ի՞նչ անտախ ձուկն է: Իսկ եթէ գողին ձեռնն և ձուկը չըքսուի, էն ժամանակը ի՞նչ կըլինի:

— Ի՞նչ քեզ ասոյցի, թէ էդ անհնարին քան է:

— Ուրեմն պէտք է քաղաքումը հարցնել: Սեծ քաղաք է, ի՞նչպէս է կարելի, որ միջումը գողեր չըլինի:

— Փորձիր, վնասիր, կարելի է գտանես:

Միգաւորը պառկեցաւ հանգստանալու, իսկ Յովհաննէսը իբրեւ թէ դնում էր գող վնասելու, դուրս ելաւ իջնանից և ուղղակի գնաց իշխանի մօտ:

Ի՞նչ որ իշխանը հարցրուց, թէ ի՞նչ է խնդրում, Յովհաննէսը պատասխանեց.

— Ի՞նչ օտարական եմ: Ի սեւ եմ, որ դու մասնիք ես կարցել և եկել եմ քեզ խորհուրդ տալու, թէ ի՞նչ պէս պէտք է գտնել:

— Ուրիշք միշտ միտքդ ոտիւն մէջ կըթաղեմ քեզ ասաց ուրախացած իշխանը, եթէ գտնեմ իմ մասանին: Բայց ի՞նչ պէտք է անել, շուտով ասա:

— Եւելի բան չըկոց անելու: Ինձ հետ ման էր գալի մէկ անցաւոր մարդ, որ բժիշկ է և հմայող: Կրան լաւ հուպ տուր, նա քեզ բոլոր կ'առի: Սիւնի թէ ինձ բերան չըտաս: Օտարականն շատ բարեկացող է, կը ձեռն ինձ:

— Ի սեւ է, պատասխանեց իշխանը:

Ի՞նչ որ Յովհաննէսը գնաց տուն, իշխանը փոքր միջոց առաւ, մարդիկ ուղարկեց որ բերեն երկու օտարական անցաւորներին, և իսկայն բերին նրանց իշխանի տունը:

— Բարեւիրաւ մարդ, ասաց նա անցաւորին: Ի՞նչ անել եմ, որ դու լաւ հմայութիւն դիտես, արե՞ ինձ համար հմայիր, թէ սիրտեղ կարող եմ ես գտնել իմ կուրսորդ:

Միգաւորը մտիկ տուեց Յովհաննէսի երեսին, նա էլ մտիկ տուեց նրան, իբրեւ թէ մտածելով, թէ էս սիրտեղաց է իմացել իշխանը:

— Հա՛ իշխան, ասաց անցաւորը: Ի՞նչ գիտեմ, թէ սրտեղ կը գտնուի քո մասանին: Բայց մասանիդ աղօթած է, պէտք է պարկնաւ կատարել:

— Բոլորը կըկատարեմ, ինչ որ կարելին է, պատասխանեց իշխանը, միայն թէ ասա:

Միգաւորը հասկացրուց արայմանը: Իշխանը մտածմանց մէջ ընկաւ:

— Իմ հպատակները վաճառականներ են և արհեստաւորներ, ասաց նա: Ի՞նչ տեղ կը գտնուի անարատ ձեռք: Միջոցին էլ հարցուիլով անկաւ համար ժամանակ շատ պիտի: Իրեւում է որ ես չեմ ստանալու ժառանգութիւնը:

— Դրա դէմը աղօթք կայ, իշխան, ասաց Յովհաննէսը, չըհամբերելով:

— Ի՞նչ աղօթք, հարցրուց իշխանը:

Յովհաննէսը պատմեց պայմանը:

— Ի՞նչ էդ աւելի մտիկ է, աղաղակեց իշխանը, և իսկայն հրամայեց գտնել էնպիսի մարդ, որ իշխանի համար յանձն առնի իրա բերանով տանել իրա ծածուկ գողութիւնը և համբերել մաթրախների ձեռնին:

Բայց երեւի թէ կամ քաղաքացիքն էին շատ պատուաւոր մարդիկ, կամ նրանց մէջքերը ձեռն չ'էին սիրում, միայն թէ բոլոր քաղաքի մէջ չըգտնուեցաւ իրա բերանով գողութիւն յանձն առնող մարդ:

Իշխանը շատ բարկացաւ:

— Ի՞նչ ինչ անախտան մարդիկ են, աղաղակեց նա: Բոլոր քաղաքումը մէկ հատ դող չը կայ: Չե՛ք ընել արդեօք առանց հասարակական գտնել, հարցրուց նա անուշաւորին:

— Չե՛ք ընել, իշխան, պատասխան տուեց նա վրձնաւորաւ:

Իշխանը յոյսը կտրել էր: յանկարծ Յովհաննէսը օգնեց նրան:

— Շար չըկայ, ինձ բռնեցէ՛ք, ասաց նա: Ի՞նչ որ ես ծառայում եմ կաքանաւոր, շատ անգամ գողանում եմ ուխտաւորների ընծաները: Կոտորակաւում եմ:

— Իսկ մաթրախները, հարցրուց անցաւորը:

— Ի՞նչ անեմ, թող մաթրախներ լինի: Իսպախի իշխանի համար կարելի է փոքր ինչ գողել առաջ մէջքը:

Իշխանը անշաղի ուրախացած հրամայեց խօսից գրաւ ծախի տիր: Խառն բաղնութիւնը գնաց նրանց հետ: Միգաւորը հանեց կարծր և սուեց իշխանին, երեւի թէ համոզեալ գտնել, թէ իշխանի ձեռքերը պէտք է անաւրատ լինին: Իսկ Յովհաննէսին կապելին սեւաւր և սկըսեցին մաթրախների հարուածներով տպել մէջքի վրա զանազան ձեւակերպութիւններ:

Չաղտի դէմ աղօթքը շարունակուում էր, իսկ անիծած ձուկը միտք էլ չ'էր անում մօտենալ կարծին, թէ և Յովհաննէսը բարձրաձայն աղաղակով կանչում էր նրան:

Միգաւորը մօտեցաւ Յովհաննէսին և ասաց նրան ջաճը ձայնով:

— Կարծր չի բռնում: Երեւի դու մէկ գողութիւն ես թաղցրել:

— Կատուած վրայ, բոլորը ասոյցի, պատասխանեց նա հաղիւ շունչ քաշելով: Կարելի հարկաւոր է անել մանեակի դողանալ, բայց էդ յոյսնի բան է:

— Իսկ հացը դու չ'ես կերել:

— Գետնից մտնեւ դու քո անիծած հացով, որ գողացից Յովհաննէսը: Հարկաւ անգամ քեզ ասել եմ:

Թէ ես չեմ, ել չեմ հաւատում:

Բնակարանը հեռացաւ և մաթաթները կրկին սկսեցին զբոսանք անել Յովհաննիսի մէջքի վրա: Գաղութի կառավարողները հասկա ջերմութեամբ ինն աշխատում, որ շուտով Յովհաննիսի ձայնն էլ կարուեցաւ:

Արջապէս բողոքը գլխացաւ նրա վրա: Կարծի թէ լինելու կապած նշանը խաղաց և իշխանը դուրս քաշեց առնիծաճ ձուկը: Իսկոյն նրա փորը պատուեցին և մատանին գտնուեցաւ:

— Կեցցէ, աղաղակեց բաղմունքները: Կեցցէ մեր իշխանը:

Իշխանը դուրս մատանին իրա մատը, և նստեցրուց իրա մօտ անցաւորին կողքումը և գնաց պալատը: Կիսակենդան Յովհաննիսի ձեռքերը բաց արեցին ունի վրայից և տարան նրան էլ պալատը:

Հէնց որ մատնիքի գտնուելը համբաւը տարածուեցաւ, իշխանի մեծ եղբայրը խնայեց նրա մօտ, տակաւին չըհաւատարով համբաւին: Բայց երբ որ տեսան մատանին նրա ձեռքին, զլուխ վերբերին և ձայնեցին տիրապետող: Իշխանը իւր շնորհակալութիւնը ցոյց տալու համար հերան առատութեամբ վարձատրեց օտարականներին, որ քիչ մնաց ոսկոյ շատութիւնից պատուում էր անցաւորի տուրքակիր: Յովհաննիսին իրա ընկերը դեղ արաւ, և միւս օրը նա բողոքովն առողջացաւ: Բայց երկար ճանապարհորդութիւնիցն էր արդեօք բեղաբեւ, Թէ վերջին մեծարանքը դուր չէին եկել նրան, չը դիտեմ, միայն Թէ նա սկսեց աղաչել անցաւորին որ վերադառնան: Բնակարան էլ վերջապէս համաձայնեցաւ, և նրանք հրաժարական ողջուն տուին իշխանին և ճանապարհ ընկան:

Իրկար ժամանակ գնալով, վերջապէս հասան էն գետին ափը, որ տեղ կորել էր հացը: Իստեղ անցաւորը նստեցաւ խոտի վրա և ասաց:

— Հիմա մենք տանն ենք, Բը՛ բաժանենք ոսկին

և գնանք ամենքս իրա տուն:

— Ի՛նչ կընէի, պատասխանեց Յովհաննիսը ուրախանալով, Թէ հոգեմաշ ճանապարհորդութիւնը վերջացել է և ինքը դարդակ ձեռքով չէ վերադառնում:

Բայց արեցին տուրքակիր, դուրդակեցին միջև ոսկին, և անցաւորը սկսեց բաժանել: Բայց Յովհաննիսը շատ զարմացաւ երբ որ տեսաւ, Թէ նա փոխանակ երկու տեղ կիտելոյ բաժինները, երեք տեղ է կիտում, վերջապէս համբերութիւնը հասաւ:

— Չէ՛ որ մենք երկու հոգի ենք, ասաց նա: Ո՛րմ համար է էս երրորդ կիտումը:

Բնակարանը պատասխան չտուեց և շարունակում էր կիտումաճներ շինել: Արջապէս վերջին ոսկին գցեց և ասաց:

— Իս կիտումը ինձ, էս քեզ, իսկ երրորդը նրան՝ ով որ կերել է երրորդ հացը:

Յովհաննիսը զլուխը քորեց, մտիկ տուաւ իրա չորս կողմը և ասաց:

— Հասար, հասար քո նպատակին, էլ ինչ Թաքցընեմ: Խոտալանութեմ եմ, էս կերոյ երրորդ հացը:

Բնակարանը փոքր ժամանակ մտիկ տուեց Յովհաննիսի երեսին, յետոյ խառնեց բոլոր կիտումաճները միասին և շինեց մէկ կիտում:

— Աղաչեց ասելը՝ օրհնած, ասաց նա ծիծաղելով: Բհա բոլոր կիտումաճները քեզ, գնա՛ ապրիր երջանկութեամբ, բայց միւսանգամ բանակները զլսիս չըխիւս:

Իս խօսքը տեսլով ծերունի Բնակարանը փոխեցաւ գեղեցիկ տղայ, և Յովհաննիսը տեսաւ որ նա Տիւր Բաւումն է: Օարմանքից դեռ չէր ուշքի եկել Յովհաննիսը, Տիւր Բաւումը աներևութացաւ, և կիտում ոսկին միայն մնաց ապացոյց Յովհաննիսի համար, Թէ էս անցքը երազ չէր:

Միջ. Պատկանեանց:

Ներգրծութիւն երեւոյցութեան:

Ի գիւղաբաղաքն Գահուկ
մէկ մարդ կայր անունն Սանուկ:

Բնականոյ անունն էր Դուշան,
որ չունէր բնաւ խելքի նշան:
Ունէին աղբիկ երեք հատ,
մի քան դմի յիմար և վատ:

Մեծն կոչելը Սարգիսնում,
խիկ միջակը Բալխանում,
Դուշան փոքրին էր Նորբահար,
խելքով բոլոր՝ միմեանց յարմար:

Պատմողը ասեն Սարսն մի օր
ջուրը գնաց ձեռին սախոր:

Բնդ տախորը լցուց ջրով,
քաշվեց նստաւ աղբիւրի քով:

Սկսեց նայիլ նա ծառերին,
մերձ եղած բարձր սարերին:

Մի քիչ իւր բաղդն բամբասեց,
յետոյ սրտի իւր մէջն ասեց:

Ունենայի ես մէկ լաւ այր,
որդի ծնէի նա կոչվեր հայր:

Բնուն որդւոյս լինէր Մարգար,
այս ոտերի վերայ ման գայր:

Բարձր տեղից մի անկանէր,
իմ առաջին նա մեռանէր:

Բոկեի ես անդադար
ճէլ, ասել վայ, վայ Մարգար

Բնանց քեզ ո՛նց կուլի օրո,
ո՛վ կուլի Թոռն իմ խել՝ հօրս:

Թէ հասկանայ քոյ խել՝ հայրդ,
ի՛նչ պատասխան կուտայ մայրդ:

Սեռքերիդ վարդ Թշերիդ
մատաղ լինիմ ջիւան բոյիդ:

Բրդեօք ո՛ւմ որդին էր քոյ Թայ,
սիրտս այրեցիր Մարգար, վայ վայ:

Ի այր և հոսք արասնութին,
բաղումը տեսին նորա սուգին:

Իսկ մեր Թողոյք նոցա լալը,
տեսցուք նորա ուսնիցոց հալը:

Յանկարծ Դուշանն ծարուսեց,
մեծ աղջկանն միտքը բերեց:

Որ վաղուց ջուրն էր գնացել,
և չէր յայտնի էր ուշացել:

Կոչեց՝ աղջիկ Բալխանում,
Սարսն չեկաւ չեմ իմանում:

Բանի վախտ է ջուրը գնաց,
չգիտեմ ընդէր երկար մնաց:

Գնա՛ նրան վեր առ բէր տուն,
զոյ՛շ լեր քեզ չխածէ ջուն:

Բալխանումն մօրն խօսքով
վաղեց հասաւ աղբիւրի քով:

Սարսնն ունդ տեսաւ նստած
չորս կողմումը մարդիկ կանգնած:

Բշեկց արտօսը Թախելով,
բարձր ձայնով գոռայր լալով:

Բնիւր վաղիկ Սարսնի
հարցրուց պատճառն նորա լալի:

Բսա՛ քոյ իմ ընդէր կուրաւ,
ո՛ւմնից քեզի էհա մնաւ:

Մաթն ասաց Քալիստանում,
մի թէ դարստ չես խմանում:
Մարդոյ էի իբր գնացել:
Վիճակաւ ուրախացել,
Արդի ծնայ մարգարտաշար
դէմքով հրեշտակ անուամբ Մարգար:
Եւս երեխայս սարից անկաւ,
մեռաւ իմ հօր տունը քանդաւ:
Եւս ո՞նց ապրիմ առանց Մարգար,
վայ ինձ Մարգար վայ ինձ Մարգար:
Որ ջահել օրս մաշեցիր,
կտակով սիրտս խաշեցիր:
Մեր տան ծաղիկը դու էիր,
մութը գիշերը լոյս տայիր:
Եւս Մարգար ջան, ախ Մարգար ջան,
քեզ թանկ առայ կորցրի էժան:
Քալիստանումը դայս լուաւ
ձայնը քուեր ձայնին տուաւ:
Գոչեց քաղցրիկ ջրեր որդի,
դու քաղցրութիւն իմ կոկորդի:
Քո մօրաքոյրդ հողը մանի,
թէ քեզ պէտք էլ չի գանի:
Եթէ հայր ու մայրս լինե՛
կրանց գլխին վայ վայ կասեն:
Մորա մանն աստ ողբալով,
մայրը ճամբին մտիկ տալով:
Տեսաւ դռներն ուշայտն,
ծարաւ շրթունքը չորացան:
Եսաց նստելի Նորբահար,
ծարաւ մեռայ տրս մէկ ճար:
Քրեքք ջուրը դնացին:
պաշտի երկար անդ մնացին:
Երեւի մէկ բան պատահեց,
որ արդեւեալ նրանց պահեց:
Կարաւ իմ սիրտս մի՛ տանջեր,
մէկ վաղէվաղ գնա՛ կանչիւր:
Եկէք ասա՛ անտառթը տուն,
աչք թշնամուցն է միշտ արթուն:
Ստա՛ կր խօսին ձեր անուանը:
յաւիտեան կուճայք տանը:
Նորբահարը վաղվաղակի,
վաղեց աղբիւրն ուղղակի:
Տեսաւ իւր քերքը անդ նստած,
աղբիւր եղեալ էն արտասուաց:
Քալիստանումին մօտացաւ,
տիրութեան պատճառն իմացաւ:
Ի խոր սրտէ մի անի քաշեց,
պատօնը թափեց ու վաշվաշեց:
Եսաց ուր էս դու Մարգար ջան,
սպանեցիր դու զիս կենդան:
Ի՞նչ կուէր փոքր շուտ դայի,
քեզ կենդան տեսանէի:
Մեր յայն խոսքաւ դու կորեցիր,
հարմարեցիր արժան չարիւր:
Երեք քոյր եմք առանց եղբայր,
ուշիմք զհայր, մայր զառաւմեալ:

Մարդի գնանք թէ ոչ բարով,
նորա ծիծաղիլ չեն տարով:
Ի՞նչ կուէրնէր ապրելի դու,
չլինէին նորա զեռ բու:
Յետոյ սկումն երեքեան քոյր,
մէկ մէկու ապլ սգոյ համբոյր:
Եւս և ճէլ արտասուակին
զարմայնել թէ մարդ թէ կին:
Մաթն գոռում էր վայ Մարգար,
ինձ էլ քեզ հետ գերեզման տան:
Քալիստանումի բարբառը
լացացրուց դաշտ ու անտառը:
Նրբանոց Նորբահարի,
չէր մնում քար վերայ քարի:
Տանը նեղացաւ Շուշանը,
զի չի գիտէր դատերց բանը:
Համբերութիւնն երբ հատաւ,
յարեաւ մաշկները հագաւ:
Գնաց դէպ ի աղբիւրն կողմը,
որ այն կողմից շնչէր հողմը:
Եհաս լալոյ ախանջին ձայն,
սիրտը սառաւ միանգամայն:
Եսաց կտորել են սափորս,
առանց սափոր ինչ կուլի օրս:
Հասաւ տեսաւ աղբիւրը
արտասուքով թաց աչքերը:
Սափորը սաղ միջ տեղ դրած
կրանք չորս կողմումը նստած:
Եւս եւս և սուգ են անում,
բայց պատճառը չէր իմանում:
Հարցրուց Քալիստանումին
ամօթ չէ սա մեր անուանին:
Որ դուք մատղաշ աղջիկ գոլով,
նստել էք աստ դորգոռալով:
Չեղ տեսնողը ի՞նչ կասէ,
ինչպէս նա ձեզ չի բամբասէ:
Չեր սգոյ ի՞նչ է պատճառն,
որ դուք լաց էք լինում դառն:
Մարն ասաց տեսէք մօրս,
որ չի խմանում սե օրս:
Գնացել էի ախր մարդի,
տղայ ծնայ նման վարդի:
Ետունը գրել էի Մարգար,
ապառաւիցս անկաւ վար:
Մեռաւ քանդեց մեր հօր տունը,
անդունդն անկաւ մեր անունը:
Ելել քեզ ու մամ կուկոչի,
եաքիցդ կուգայ զեռ պոչի:
Ում ման կածես դու շալակիդ,
արժան կանես քաղցր համբուրիդ:
Թառն գիտողն թանգ բան է,
մեծ կորուստ է երբ մեռանէ:
Շուշանը երբ որ դայս լուաւ,
աղբիւրանց մէջն նստաւ:
Պարագլուխ նրանց եղև,
պակեց մազերը իրեւ կեղև:
Եսաց սիրուն թառնա վայ,
չի թողար տեսնեմ ծոռնա վայ:
Եսաց Սալո լսիր մօրդ,
սեանայ քոյ ծնած օրդ:
Երբ սարից անկաւ Մարգարն,
ո՞նց ներեց սրտիդ դադարն (*):
Որ ինձ չի յայանցիր շուտով,
զի ես եկեալ բորիկ օտով,
Մարգարիս գիրկս առնիկ,
հին ցաւս նորին խառնիկ:
Երտասուեցէք աղջկերքս,
փոքր խաղաղութին ոսկերքս:
Յետոյ մէկ մայր երեք աղջիկ
մեծ աղաղակ բարձին ողջիկ:
Որովհետեւ այս պատահման
վախտին՝ Մանուկն չէր ի տան:
Գնացել էր նա ի ջաղաց,
իւր տան համար աղարց հաց:
Երբ որ դարձաւ ի ջաղացէ,
եսես զի տան դռնն բաց է:
Կոչեց պատառխտն չի ստացաւ,
ճարահատեալ ներսն մտաւ:
Տեսաւ որ մարդ չկայ տանը,
գնաց առ մօտ հարեանը:
Իւր բնտանեաց եհարց մասին,
ասաց աղբիւրն դնացին:
Յետոյ դարձաւ կամաց կամաց,
դէպի աղբեր կալմը գնաց:
Ի՞նչ տեսաւ, կինն ու դստերքը
բաց արած գլուխը գողած հերքը:
Եւս ու սգան մէկ տեղ նստած,
ասաց այս ի՞նչ է Տէր Բոտուած:
Սան է՞ր սքեա աղաղակին,
սիրտս վշերով ծակտան:
Երբ Մանուկին նորա տեսնե՛
շուտ վաղեցին սոսկերն անկան:
Շուշանն ասաց գլխիդ հողը,
ջանդ ընկիւ մահաւան դողը:
Նշումներ սաղ օրն ու լալիս,
դու գեռես նոր ես գալիս:
Մարդ կասի սիրտը քար կուլի,
մարդ կասի ինչ ջրգար կուլի:
Մանուկն ասաց, ասէք տեսնեմ,
լացի պատճառն ձեր լսեմ:
Շուշանն ասաց գլխիդ քարն
մէր է Սալոյիդ Մարգարն:
Որ համարեմ մէկ հրեշտակ էր,
մեր տան համար վառ ճրագ էր:
Սարի գլխից անկաւ, մեռաւ:
Եւս պատճեց մեղ իւր ձեռաւ:
Մեր ցնծութիւնը կորցրինք,
սրտերիս սրունը կորցրինք:
Եւսաց Մարգար մեք ի՞նչ կանկնք,
մեռած ենք ոչ թէ կենդան ենք:

Եսաց սիրուն թառնա վայ,
չի թողար տեսնեմ ծոռնա վայ:
Եսաց Սալո լսիր մօրդ,
սեանայ քոյ ծնած օրդ:
Երբ սարից անկաւ Մարգարն,
ո՞նց ներեց սրտիդ դադարն (*):
Որ ինձ չի յայանցիր շուտով,
զի ես եկեալ բորիկ օտով,
Մարգարիս գիրկս առնիկ,
հին ցաւս նորին խառնիկ:
Երտասուեցէք աղջկերքս,
փոքր խաղաղութին ոսկերքս:
Յետոյ մէկ մայր երեք աղջիկ
մեծ աղաղակ բարձին ողջիկ:
Որովհետեւ այս պատահման
վախտին՝ Մանուկն չէր ի տան:
Գնացել էր նա ի ջաղաց,
իւր տան համար աղարց հաց:
Երբ որ դարձաւ ի ջաղացէ,
եսես զի տան դռնն բաց է:
Կոչեց պատառխտն չի ստացաւ,
ճարահատեալ ներսն մտաւ:
Տեսաւ որ մարդ չկայ տանը,
գնաց առ մօտ հարեանը:
Իւր բնտանեաց եհարց մասին,
ասաց աղբիւրն դնացին:
Յետոյ դարձաւ կամաց կամաց,
դէպի աղբեր կալմը գնաց:
Ի՞նչ տեսաւ, կինն ու դստերքը
բաց արած գլուխը գողած հերքը:
Եւս ու սգան մէկ տեղ նստած,
ասաց այս ի՞նչ է Տէր Բոտուած:
Սան է՞ր սքեա աղաղակին,
սիրտս վշերով ծակտան:
Երբ Մանուկին նորա տեսնե՛
շուտ վաղեցին սոսկերն անկան:
Շուշանն ասաց գլխիդ հողը,
ջանդ ընկիւ մահաւան դողը:
Նշումներ սաղ օրն ու լալիս,
դու գեռես նոր ես գալիս:
Մարդ կասի սիրտը քար կուլի,
մարդ կասի ինչ ջրգար կուլի:
Մանուկն ասաց, ասէք տեսնեմ,
լացի պատճառն ձեր լսեմ:
Շուշանն ասաց գլխիդ քարն
մէր է Սալոյիդ Մարգարն:
Որ համարեմ մէկ հրեշտակ էր,
մեր տան համար վառ ճրագ էր:
Սարի գլխից անկաւ, մեռաւ:
Եւս պատճեց մեղ իւր ձեռաւ:
Մեր ցնծութիւնը կորցրինք,
սրտերիս սրունը կորցրինք:
Եւսաց Մարգար մեք ի՞նչ կանկնք,
մեռած ենք ոչ թէ կենդան ենք:

(*) դադար դնի համբերութեան տեղ:

Բանիս Մանուկն զարմացաւ,
որ ի Մարգարէն չմնացաւ:
Եւ շահին այս հարցրուց մասին:
Եւ շահն ետ պատասխանին:
Սալմն թէ տուել էինք մարդի:
Ճնել էր մէկ սիրուն սրդի:
Գեղեցիկութեամբ էր աննման,
միանգամայն քեզ էր նման:
Եւ յօր յանկարծ սարկց անկաւ,
կտորեց մեզ, մեռաւ անցաւ:
Մանուկը երբ որ զայս լսեց,
արտասուք շատ աչքէն թափեց:
Եւ այս լսելէ բան չէ դառնալ:
Ազալ մեռել չէ վեր կենալ:
Եւ էք, եւ էք՝ դառնամք 'ի տուն:

Հոգի քաշենք մանկան հոգւոյն:
Ի աւ է տանք միարարբաւ:
Թէ Եստուած էա, Եստուած էա:
Նրանց Մանուկն տուն տարաւ,
Հին Հին խօսքով մխլթարաւ:
Մէկ եղն ունէր բերաւ մարթեց:
Ընտանեաց տուտը սղարթեց
Չ ահիեցայ դիւի կանչեց 'ի տուն:
Մեծ հաց տուաւ մանկան հոգւոյն:
Գիւղականքը երբ իմացան,
բանի միտքը յոյժ զարմացան:
Հատկացան որ դիւի յիմար են:
ուղեցին սուտ մխլթարեն:
Բնակցին թատը հոգւոյ մանկան,
տանէն ելան ցրիւ անկան:

Մանուկը այս յիմար ողով
կորաւ մարմնով նոսէ հոգւով:
Եւ չն չունէր որ պառ վարէր:
Իւր ընտանիքը կառավարէր:
Որոց մնալով անհաց, անաղ
յիմարութեան եղին մատաղ:
Ինչ տուն չունի խեղօք գլուխ,
չէ ելանել նրանից ծախ:
Մեկնիր դու ինձ պարսն Սէյադ,
այս պատմութիւն է թէ իրատ:

Սէյեադ Եամակեցի:

Ի 23 յունվարի
1858 ամի:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ:

Եւ յս օրերունս Մանուկը տարաբարութեան մամուլ
լեց դուրս ելաւ: Դաւաքաղի, երկրորդ տետրակն էա,
որոյ ամէն մէկին նշանակուած դիւին նոյն քաղաքի մէջ է
50 կոպէկ արծաթ, իսկ այս տեղ՝ Տիֆլիսի մէջ՝ օրակս
է այլ ուրիշ քաղաքներումը: 55 կոպ. արծ. Յանկա-
ցողքն կարող են ստանալ այս տետրակը Հ. Մանուկ Սա-
յաթմեանց աւագ քահանայի մօտ և Մեղու Հայաստա-
նի լրագրի Խմբագրի մօտ Հայոց Ներսիսեան Դպրոցի
Տպարանում:

«Շուքրաղի», երկրորդ տետրակի բովանդակութիւնն
(ցանկն) այս է:

ԲԱՅԻՆ ԵՄԵՐԻՆ

Ի բանից Հին Մատենագրաց:

Ե. Գրեկորի Սքանչեղարծի եպիսկոպոսի Նէս-
իւսարից գովեստ 'ի Ս. Եստուածածին և 'ի միջո-
կցան Մարիամ:

ԲԱՅԻՆ ԵՄԵՐԻՆ

Ի բանից նոր Մատենագրաց 'ի հոյ ըտրբաւ:

Բ. Խորհրդածութիւն 'ի վերայ աղգասիրութեան:

Գ. Շառ առաջեալ 'ի հանդիմն յուզարկաւորու-
թեան վախճանի առ Եստուած՝ Տ. Յակոբեան Յակո-
կիմեան Խորհրդանց:

Դ. Չախաճայ բանք 'ի մեծայաղթն Տրդատէս:

Ե. — — — Եւստատ:

Յ. — — — Հովիւ և Ուշար:

Զ. — — — Գեղջուկ և Գլխա:

Է. — — — Երասուաղղ:

ԲԱՅԻՆ ԵՄԵՐԻՆ

Ի բանից նոր Մատենագրաց՝ յաշխարհիկ բարբաւ:

Թ. Ներաչա Ենթադր:

Ժ. Հին պատմութիւն Ռուսաստանի — (Եկի)

ԺԵ. Գահ կայսեր Ռուսաց Եւքսի, Մեկայիլովիչի
ընծայեալ 'ի Հայազգի հասարակութեան Նոր-Ջու-
ղայու յամի Տեառն 1659 (միմտիպ պատկերաւ):

ԺԲ. Գիւտ խաչն Բերտոսի:

ԺԳ. Առասպելաւ պատմութիւն Յուդայի Իս-
կարիստացւոյ վերայ:

ԺԴ. Յուդայի առած մատնութեան վարձն երե-

տուն արծաթ:

ԺԵ. Հին աւանդութիւն Հայաստանեայց:

ԺԶ. Կարմիր աղ:

ԺԷ. Լեղու (մարմնեղին գործի խօսելոյ):

ԺԸ. Սպիտակ (Ճերմակ) Սատանայ:

ԺԹ. Եւքսիկայի Նիւ-Եօք քաղաքումը եղած
աղանդներն:

Ի. Նորմար արուեստական դիւտեր:

ԵՈՒՆԻՏԵԼԵՆ ԼՈՒՐԵՐ
ՄԱՍԿՈՎՈՒ ԹԵԼԻՖՈՆՆԵՆ

Ռաշտի Թելի փ-թ. 150 մանէթ այս Մակարեայ Ժամանկ:
և 170 մանէթ 17 ամիս Ժամանակաւ:

Նուխուայ — 10 ժ. նաղդ 115 ժ. 4 ամիս Ժա-
մանակաւ:

Եղուլեոց — — 180 մանէթ 17 ամիս Ժամանակաւ:
(Եկի Թելն — 95 մանէթ նաղդ:

Եամախու — — 80 մանէթ նաղդ:

Գարբաղու — 75 մանէթ 4 ամիս Ժամանակաւ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԵՐՈՒՆԵՐԵՆ

Ինկիլի շաքարի փութն 12 մանէթ 20 և 25 կոպ:
Հալանդիկ շաքարն — 12 մանէթ:

Լաւ լեղակի փութն — 140 մանէթ:

Միջակ լեղակն — — 120 մանէթից ց 125 ման:

Պարսից ցածր լեղակն — 90 մանէթ:

Կրպիկ ու նիշագիրն — 18 մանէթ 50 կոպէկ:

Գրմիլի փութն — — 40 մանէթ:

Պարլաւ — — — 8 մանէթ:

Печатать дозволяется

Тифлис. Мая 24-го 1858 года. Ценсоръ В. Кайтмазовъ.

Խմբագրիչ Մեդիմոն Բուհայ Մանրիմանց:

Ի Տպարանի Ներսիսեան Հոգևոր Դպրոցի Հայոց
ընծայելոյ ՂԱՄԱՆԱԿԱՆ ԸՋԱԳ ԳԵՐԳԵՅ ԸՐԺՐՈՒՆԱԿ:

ԹԻՖԼԻՍ